

Αγροτική Κοινωνιολογία

Θεματική ενότητα 6: Η αστικο-αντιστροφή & οι μετανάστες στη Νότια Ευρώπη και την Ελλάδα 1/3

Όνομα καθηγητή: **Χαράλαμπος Κασίμης**

Τμήμα: **Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Στόχος της ενότητας είναι να συζητήσει τις διάφορες κινητικότητες που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό χώρο είτε ως μορφές εξόδου είτε ως μορφές εισόδου εργατικού δυναμικού. Έτσι εισάγεται ο φοιτητής στην αγροτική έξοδο της μεταπολεμικής περιόδου, στις διεθνείς μεταναστευτικές εισροές στις αγροτικές περιοχές της νότιας Ευρώπης και της Ελλάδας για την οποία γίνεται ειδική αναφορά τόσο στα χαρακτηριστικά του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου όσο και στην παρουσία των μεταναστών ως εργατικό δυναμικό στην ελληνική γεωργία και ύπαιθρο στη βάση ευρημάτων πρόσφατων ερευνών.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική έξοδος, μετανάστευση, διεθνής μετανάστευση, Νότια Ευρώπη, αγροτικές αγορές εργασίας

Η αγροτική έξοδος στην Ελλάδα 1/3

- Η βίαιη μεταπολεμική αποδόμηση του αγροτικού χώρου στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα της αγροτικής εξόδου, προσδιόρισε καθοριστικά τη σημερινή κοινωνικο-δημογραφική συγκρότηση του πληθυσμού της υπαίθρου.
- Η εκβιομηχάνιση και οι διαρθρωτικές αλλαγές στη δεκαετία του '60 ενίσχυσαν τις μεταναστευτικές τάσεις, συμβάλλοντας τελικά στη μείωση του αγροτικού πληθυσμού κατά το ένα τρίτο του. Η αγροτική κοινωνία απώλεσε, έτσι, ένα μεγάλο τμήμα του πιο παραγωγικού δυναμικού της, εκατοντάδες χωριά ερημώθηκαν χωρίς να προχωρήσει σημαντικά η διαδικασία συγκέντρωσης της γεωργικής γης.

Η αγροτική έξοδος στην Ελλάδα 2/3

- Ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας οδήγησε στην ανάπτυξη μιας τάσης κοινωνικοοικονομικής διαφοροποίησης των παραγωγών αλλά και ενίσχυσης της «κρυφής» ανεργίας. Η «κρυφή» ανεργία βρήκε, σε μεγάλο βαθμό, διέξοδο στη μετανάστευση.
- Στην περίοδο αιχμής της μετανάστευσης ο οικονομικά ενεργός αγροτικός πληθυσμός μειώθηκε από 54%, στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας το 1961, στο 41% το 1971.
- Έχει εκτιμηθεί ότι η συμμετοχή του αγροτικού πληθυσμού στη συνολική εξωτερική μετανάστευση της περιόδου ανήλθε στο ήμισυ αυτής με το 80% αυτού του πληθυσμού να ανήκει στην ομάδα ηλικιών 15-40 ετών.

Η αγροτική έξοδος στην Ελλάδα 3/3

- Η αγροτική έξοδος χαρακτηρίζεται σαν αναπόσπαστο μέρος της διαρθρωτικής αποδόμησης της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας. Η αποδόμηση αυτή σήμαινε είτε την περιθωριοποίηση ολόκληρων κοινοτήτων είτε την αυξανόμενη κοινωνική πόλωση στο εσωτερικό των τοπικών κοινωνικών δομών.
- Αντίθετα από τις συνολικές πληθυσμιακές τάσεις, ο πληθυσμός των αγροτικών περιοχών μειώνονταν συνεχώς κατά την περίοδο 1961-91.
- Σύμφωνα με τις Απογραφές Πληθυσμού (ΕΣΥΕ), τη δεκαετία του 1960 μειώθηκε κατά 16.1%, τη δεκαετία του 1970 κατά 4.1%, τη δεκαετία του 1980 κατά 2% ενώ αντίθετα κατά τη δεκαετία του '90 αυξήθηκε κατά 3%.

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 1/3

- Τα τελευταία χρόνια η ύπαιθρος γίνεται πεδίο ανάπτυξης και άλλων παραγωγικών, εκτός των γεωργικών, δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (βιομηχανία, τουρισμός), οικιστικής επέκτασης και νέων καταναλωτικών συμπεριφορών, που συνδέονται με την αναψυχή αλλά και με την «επιστροφή» στο τόπο καταγωγής.

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 2/3

- Δημιουργούνται έτσι ανάγκες στις τοπικές αγορές εργασίας που δεν καλύπτονται από το ντόπιο εργατικό δυναμικό, αφενός λόγω των δημογραφικών και διαρθρωτικών παραγόντων που προαναφέρθηκαν και αφετέρου λόγω της κοινωνικής αποστροφής των νέων προς τις χαμηλού κύρους, ανειδίκευτες και χαμηλά αμειβόμενες απασχολήσεις.

Η αστικο-αγροτική αντιστροφή και οι μετανάστες στην ύπαιθρο 3/3

- Τα παραπάνω έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση μιας νέας πραγματικότητας, μιας «νέας αγροτικότητας», που έχει προκαλέσει αυξημένες ανάγκες σ' ευέλικτο δυναμικό, «διευκολύνοντας» τη «διείσδυση» των φθηνών εργατικών χεριών των μεταναστών, που φαίνεται να αναλαμβάνουν πλέον ένα πολύπλευρο ρόλο σε μια πολυλειτουργική ύπαιθρο.
- Οι μετανάστες προσφέρουν τις αναγκαίες λύσεις αλλά δημιουργούν παράλληλα και τις δυνατότητες για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες φαίνεται να κατευθύνονται τα μέλη του αγροτικού νοικοκυριού αναδιατάσσοντας τους στόχους τους και τις δυνάμεις τους.

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 1/5

- Η μαζική είσοδος του ξένου εργατικού δυναμικού στην ελληνική επικράτεια είναι προϊόν των διεθνών εξελίξεων των τελευταίων είκοσι ετών περίπου (παγκοσμιοποίηση, κατάρρευση των καθεστώτων της Κ.Α. Ευρώπης, ένοπλες συρράξεις).
- Στη Νότια Ευρώπη παρατηρείται μια **αντιστροφή της κατεύθυνσης της μετανάστευσης** με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να μετατρέπονται από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 2/5

- Παράγοντες που συνέβαλαν στην προσέλκυση των μεταναστευτικών ρευμάτων στη Νότια Ευρώπη:
- η οικονομική ανάπτυξη
- η αναδιάρθρωση ορισμένων οικονομικών κλάδων
- ο ανοιχτός χαρακτήρας των παραγωγικών κλάδων (π.χ. τουρισμός, ναυτιλία)
- η εποχικότητα των παραγωγικών κλάδων (τουρισμός, γεωργία)

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 3/5

- Στα παραπάνω συνέβαλαν επίσης και τα εύκολα προσπελάσιμα σύνορα και οι μεγάλες ακτογραμμές των χωρών του Νότου
- Το μοντέλο της μετανάστευσης στη Νότια Ευρώπη έχει μερικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αν συγκριθεί με την μετανάστευση προς τη Δυτική Ευρώπη στις δεκαετίες του 1950 και 1960

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 4/5

- Κυριαρχεί ο παράνομος χαρακτήρας της μετανάστευσης
- Υπάρχει πολλαπλότητα και ετερογένεια των εθνοτήτων που συρρέουν στη Νότια Ευρώπη
- Εμφανίζεται ασυμμετρία μεταξύ ανδρών και γυναικών που συνδέεται με την εθνικότητα, τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στη χώρα προέλευσης και τους τομείς απασχόλησης στις χώρες υποδοχής
- Σημειώνεται διαφοροποίηση της γεωγραφικής και κοινωνικής προέλευσης των μεταναστών
- Η μετανάστευση μετασχηματίζεται σε έναν παράνομο «οικονομικό τομέα» στον οποίο τα άτομα «πουλάνε» και «αγοράζουν» υπηρεσίες που συνδέονται με το «πέρασμά» τους στη Δύση
- Παρουσιάζεται συνύπαρξη της μετανάστευσης με την υψηλή ανεργία και την υποαπασχόληση στις χώρες υποδοχής

Η μετανάστευση προς τη Νότια Ευρώπη 5/5

- Το φαινόμενο αυτό ερμηνεύεται με τη θεωρία της «**τμηματοποίησης της αγοράς εργασίας**». Σε μια τμηματοποιημένη αγορά εργασίας οι μετανάστες καταλαμβάνουν τις πιο επισφαλείς, χαμηλότερα αμειβόμενες, περιθωριακές, υψηλής εκμετάλλευσης, εργασίες
- Οι μετανάστες έρχονται να καλύψουν τα κενά, τις «**τρύπες**», που αφήνει ο ντόπιος πληθυσμός στις αγροτικές αγορές εργασίας. Σημειώνεται ότι αυτές οι «τρύπες» στην αγορά εργασίας είναι κοινωνικά και όχι οικονομικά καθοριζόμενες και ρυθμιζόμενες

Οι μετανάστες στις αγροτικές περιοχές της Νότιας Ευρώπης

- Οι μετανάστες απασχολούνται πιο συχνά σε περιοχές που εξειδικεύονται σε εντατικές καλλιέργειες, υψηλής εποχικότητας και υψηλής ζήτησης σε εργατικά χέρια
- Πρόκειται κυρίως για απασχόληση ανδρών κάτω από αρκετά δύσκολες εργασιακές συνθήκες και περιορισμένη επαφή με το ντόπιο πληθυσμό – 3D jobs (dirty, dangerous, demeaning)
- Στις μειονεκτικές περιοχές οι μετανάστες προσφέρουν στους γερασμένους πληθυσμούς τα εργατικά χέρια που είναι απαραίτητα για την συντήρηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής τους

Στην Ιταλία 1/2

- Οι μετανάστες υπερ-αντιπροσωπεύονται στη γεωργική απασχόληση σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας (13,1% έναντι 5,3%)
- Αποτελούν το 60% του συνολικού εποχικού εργατικού δυναμικού στη γεωργία, ενώ η πλειοψηφία τους είναι ανασφάλιστοι
- Η παρουσία του εποχικού εργατικού δυναμικού που καταφθάνει από χώρες εκτός της ΕΕ αυξάνει κάθε χρόνο κατά 15%
- Τα δύο τρίτα αυτών των εργαζομένων προέρχονται από την Πολωνία, τη Σλοβακία, τη Δημοκρατία της Τσεχίας και τη Ρουμανία

Στην Ιταλία 2/2

Ο ρόλος των μεταναστών εργατών στην Ιταλική αγορά εργασίας ποικίλει ανά τομέα και περιοχή:

- Στη Βόρεια Ιταλία Μαροκινοί μετανάστες απασχολούνται κυρίως στις κτηνοτροφικές μονάδες που εκτρέφουν χοίρους και βοοειδή, ενώ οι μετανάστες που προέρχονται από τις χώρες της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης απασχολούνται περισσότερο στα αμπέλια, στα οπωροφόρα δέντρα και στα λαχανικά
- Στη Νότια Ιταλία, λόγω της μαζικής και διαρκούς άφιξης μεταναστών, αλλά και εξαιτίας των εποχικών χαρακτηριστικών και της οικογενειακής δομής της τοπικής οικονομίας, η ζήτηση αφορά κυρίως το παράνομο, ανασφάλιστο και υψηλά εκμεταλλεύσιμο εργατικό δυναμικό

Στην Ισπανία

- Το 2001 το 17% του συνόλου των μεταναστών είναι εγκατεστημένοι στις αγροτικές περιοχές (στις περιοχές του Alicante, της Malaga, της Las Palmas, της Tenerife, των Balearic Islands, της Murcia, και της Almeria)
- Στο τελευταίο (2005) πρόγραμμα νομιμοποίησης των μεταναστών το 13% των αδειών εργασίας αφορούσαν τους απασχολούμενους στη γεωργία
- Ρουμάνοι και οι Βούλγαροι έρχονται να κυριαρχήσουν στην Ισπανική αγορά εργασίας όπου προηγουμένως κυριαρχούσαν οι Αφρικανοί μετανάστες

Στην Πορτογαλία

- Όλα τα παλαιότερα μεταναστευτικά ρεύματα συνδέονταν με το αποικιοκρατικό σύστημα της χώρας και ενοποιοούνταν στη βάση της χρήσης της πορτογαλικής γλώσσας
- Σήμερα μεγάλη αύξηση της μετανάστευσης από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα την Ουκρανία, τη Μολδαβία και τη Ρωσία
- Μέχρι πρόσφατα η απασχόληση των μεταναστών στην πορτογαλική γεωργία ήταν περιορισμένη εξαιτίας των πολύ ισχυρών συνεργατικών δεσμών ανάμεσα στους ντόπιους
- Όμως σήμερα οι μεγάλες εκμεταλλεύσεις εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από το ξένο φθηνό εργατικό δυναμικό

Στην Ελλάδα

- Το ποσοστό των μεταναστών στο σύνολο αυτών που απασχολούνται στη γεωργία αντιστοιχούσε το 2001 στο ποσοστό του ντόπιου εργατικού δυναμικού (17% περίπου)
- Οι μετανάστες προσφέρουν περίπου το ένα πέμπτο της συνολικής εργασίας που απορροφά ο αγροτικός τομέας, ενώ στις εντατικές εκμεταλλεύσεις η συνεισφορά τους φθάνει στο ένα τρίτο σχεδόν της συνολικά καταβαλλόμενης εργασίας
- Οι μετανάστες συνεισφέρουν σχεδόν αποκλειστικά τη μισθωτή εργασία που είναι απαραίτητη στην ελληνική γεωργία
- Ο ρόλος τους δεν περιορίζεται στον αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές οι μετανάστες προσφέρουν μια γενικότερη υποστήριξη των γερασμένων νοικοκυριών της υπαίθρου

Βιβλιογραφία

- Kasimis C. (2009), From enthusiasm to perplexity and scepticism: migrants in the rural regions of Greece, in: Jentsch B and Simard M (eds.) *International migration and rural areas – cross national comparative perspectives*, London: Ashgate, Chapter 4, pp. 75-98 (ISBN: 978-0-7546-4790-4)
- Kasimis C. (2012), Greece: Illegal Immigration in the Midst of Crisis, *Migration Information Source* (<http://www.migrationinformation.org/>), Migration Policy Institute (USA) (March: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884>)
- Kasimis C. (2010), Socio-demographic imbalances in rural Europe and international mobility to rural areas: the case of Greece, *Przeglad Socjologiczny*, Vol. 59, No. 2, pp. 57-77

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

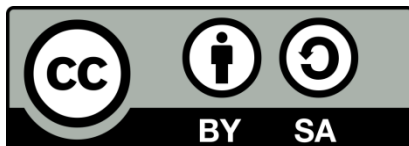
Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Αγροτική Κοινωνιολογία». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://mediasrv.aua.gr/eclass/courses/OCDAERD105/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
 - το Σημείωμα Αδειοδότησης
 - τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
 - το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)
- μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.